

Το σύνδρομο του -ακι στην ελληνική κοινωνία: Ο Εξοστρακισμός της Αριστείας & η Επιδημία της Μετριότητας

Γιάννης Α. Πολλάλης

Πριν μερικά χρόνια, ένα από τα πρώτα νομοσχέδια που ψήφισε η τότε (πρώτη αριστερή) κυβέρνηση αφορούσε στη κατάργηση της Αριστείας στα Ελληνικά σχολεία. Η λογική της αντίδρασης αυτής προς την Αριστεία, βασιζόταν στην υπόθεση εργασίας που είχε κάνει ο τότε υπουργός, ότι δηλαδή με την «αρχή των αρίστων» καταργείται η ισότητα στο σχολείο και γίνονται διακρίσεις εις βάρος των άλλων μαθητών, των πιο πολλών, που μειονεκτούν προφανώς κι αυτό δεν θεωρείται σωστό ούτε και δημοκρατικό. Γράφτηκαν αρκετά άρθρα την εποχή του νομοσχεδίου για να στηρίξουν την Αριστεία, ειπώθηκαν πολλές σοφές κουβέντες από «ειδικούς» στη τηλεόραση (κυρίως από πανεπιστημιακούς, που τα τελευταία χρόνια έχουν κερδίσει σταθερές θέσεις στα τηλεοπτικά παράθυρα για κάθε λογής θέμα συζήτησης) και εκεί σταμάτησε η υποτιθέμενη αντίδραση της κοινωνίας μας για τον εξοστρακισμό της Αριστείας.

Υποθέτουμε ότι αν σε μια κοινωνία με σοβαρές αξίες προσπαθήσει ο οποιοσδήποτε να αλλάξει κάποιες από αυτές θα υπάρξει μεγάλη και διαρκής αντίδραση (βλέπε «ολονύκτια πορεία των Αγανακτισμένων στο Σύνταγμα»). Αλλά στη περίπτωση της Αριστείας, τίποτα, καμία ολονύκτια διαμαρτυρία, καμία γραπτή καταγγελία στη Βουλή!

Τι συμβαίνει λοιπόν, μήπως κατά βάθος η πλειοψηφία της ελληνικής κοινωνίας δεν το θεωρεί πολύ σημαντικό θέμα, μήπως δεν καταλαβαίνουμε τι ακριβώς σημαίνει Αριστεία ή μήπως απλά δεν αντέχουμε τους Άριστους ανάμεσά μας; Μήπως φοβόμαστε ότι θα φανούν οι ανασφάλειές μας; Μήπως τελικά μας ταιριάζει περισσότερο η Μετριότητα;

Η έννοια της αριστείας στην ελληνική αντίληψη απετέλεσε δημιουργική πρόκληση άμιλλας για διάκριση. Η αρετή και η αριστεία ως λέξεις έχουν κοινή ετυμολογική ρίζα (αρ- εκ του αραρίσκω=αρμόζω) και ως έννοιες είναι αλληλένδετες, έχουν δηλαδή σημασιολογική συγγένεια. Δε νοείται αριστεία για έναν άνθρωπο δηλαδή διάκριση και υπεροχή έναντι των άλλων, χωρίς την αρετή δηλαδή την ηθική και πνευματική του ποιότητα ή τη σωματική του ικανότητα.

Από την εποχή του Ομήρου η αριστεία ήταν -εκτός από την ανδρεία και τη γενναιοψυχία του ήρωα στο πεδίο της μάχης, που του εξασφάλιζε όχι μόνο τη δόξα αλλά και την υστεροφημία- αλλά και έναν ιδανικό «τρόπο εκπαίδευσης» που γαλουχούσε τις επόμενες γενιές ηρώων. Το ομηρικό «αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων» είναι η καταξίωση τής άμιλλας, η οποία ανάγεται στην αρχαία λέξη άμα «μαζί» και δήλωνε την από κοινού προσπάθεια για διάκριση. Και είναι η έννοια αυτή διαφορετική από τον ανταγωνισμό, που προϋποθέτει τον αγώνα απέναντι στους άλλους, δηλ. μορφή εναντίωσης. Στην άμιλλα για αριστεία δεν υπάρχει αντίπαλος, κάποιος που «παλεύει» να νικήσει και κατατροπώσει τον άλλο. Υπάρχει συναγωνισμός, δηλαδή κοινός αγώνας. Με άλλα λόγια, η έννοια τής αριστείας επιβάλλεται με την δικαιοσύνη και την αξιοκρατία που προϋποθέτει η διεκδίκησή της! Ο άξιος είναι τελικά αυτός που αριστεύει και καταξιώνεται ανάμεσα σε πολλούς, τόσο απλά! Με άλλα λόγια, άριστος δεν σημαίνει ότι είναι αυτός που ενδιαφέρεται να είναι πρώτος πάντα ή αυτός που επιζητεί το έπαθλο, αλλά αυτός που διακρίνεται για την φιλομάθειά του, την συνεχή προσπάθεια για αγώνα παρόλες τις πιθανές αποτυχίες, τη συνεχή θέληση για βελτίωση, και τελικά τη βαθύτερη πίστη στον εαυτό του και τις δυνάμεις του!

Αλλά ας δούμε από πιο κοντά τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας μας για να ανακαλύψουμε τα πραγματικά αίτια του εξοστρακισμού της Αριστείας στη χώρα μας. Ας αρχίσουμε με την αβεβαιότητα της εποχής μας, την οικονομική κρίση που μαστίζει τη χώρα μας και την έλλειψη γενικότερου οράματος από πλευράς ηγετών (πολιτικών, ακαδημαϊκών, επιχειρηματικών, κλπ.). Είναι εύκολο να παρατηρήσει κανείς ότι κυριαρχεί μια προσπάθεια ισοπέδωσης όλων μέσα στη κοινωνία και οικονομία μας.

Η λεγόμενη «ανακατανομή του εισοδήματος» έχει σαν σκοπό τη βαριά φορολόγηση όσων τόλμησαν να ξεπεράσουν τον «μέσο όρο» δουλειάς και εισοδήματος (να ξεπεράσουν τον «μέτριο» δηλαδή μιας οικονομίας) και την δημιουργία αντι-κινήτρων σε όσους τόλμησουν να καινοτομήσουν και να δημιουργήσουν νέες επιχειρήσεις. Παράλληλα, η έξαρση των νέων διορισμών στο ευρύτερο δημόσιο απόμων «φιλικών προς την κυβέρνηση» επιβεβαιώνει την πάγια πρακτική όλων των κυβερνήσεων εδώ και 30 χρόνια και κάνει επίσημη πια την αναξιοκρατία.

Στα νέα μέτρα που θα προωθήσει η κυβέρνηση μέσα στο 2016 είναι και η επαναφορά των φοιτητοπατέρων στα δημόσια πανεπιστήμια (αλίμονο, μην ξεχάσουμε αυτούς τους αιώνιους τύπους) έτσι ώστε να ξαναγυρίσουμε στον μεσαίωνα της διαπλοκής μέσα στα πανεπιστήμια. Θα μπορούσα να γεμίσω πολλές σελίδες με τέτοιες τραγικές καταστάσεις λίγο-πολύ γνωστές σε κάθε σκεπτόμενο Έλληνα εδώ και 35-40 χρόνια.

Επομένως ο εξοστρακισμός της Αριστείας δεν είναι κάτι πρόσφατο, έχει αρχίσει να παίρνει σάρκα και οστά πολλά χρόνια και να προετοιμάζεται το έδαφος, απλά τώρα

βρέθηκε η κατάλληλη, φιλολαϊκή, αριστερή κυβέρνηση να το κάνει πραγματικότητα και επίσημα! Βασικός σκοπός της φαίνεται να είναι να γίνουμε όλοι ΙΣΟΙ προς τα κάτω, σε όλα τα επίπεδα και σε όλες τις διαστάσεις, κοινωνικές, οικονομικές, επιχειρηματικές, να γίνουμε δηλαδή ένα Έθνος Μετρίων!

Ο Τσώρτσιλ είχε δίκιο, τελικά, όταν έλεγε «οι λαοί έχουν τους ηγέτες που τους αξίζουν». Μήπως απλά δεν μας αρέσει να βλέπουμε τον εαυτό μας στον καθρέφτη γιατί βλέπουμε το πρόσωπο της Μετριότητας; Μακάρι να κάνω λάθος, αλλά δεν νομίζω ότι είναι τυχαίο ότι μια μεγάλη μερίδα του λαού μας διακατέχεται από τη νοοτροπία την υποκοριστικών εκφράσεων όπως: χαλαρά, σπιτάκι, κρασάκι, ζωούλα, μανούλα, φιλαράκι, δουλίτσα, αυτοκινητάκι, εκδρομούλα, παρεούλα, τραγουδάκι, εφημεριδούλα, φραπεδάκι και καφεδάκι (ακόμα και αυτό, τις περισσότερες φορές «μέτριο»).

Και αν τολμήσει κανείς και τους ρωτήσει γιατί δεν ανησυχούν για το μέλλον τους ή των παιδιών τους, η απάντηση είναι πάντα αποστομωτική: «έχει ο Θεός», «κάτι θα βρεθεί και για μας», «κανείς δεν χάνεται», «δόξα τω Θεώ που βρήκαμε μια δουλίτσα και παίρνουμε 400-500 ευρώ το μήνα» (εδώ συνήθως κάνουν και το σταυρό τους για να δείξουν ότι το εννοούν και ο Θεός είναι μαζί τους).

Την παραπάνω νοοτροπία μπορούμε να την ονομάσουμε **“Σύνδρομο του –ακι”** και είναι το πλέον χαρακτηριστικό της κοινωνίας μας και αντανakλά την Μετριότητα της σαν πλειοψηφία (εννοείται ότι υπάρχει η μειοψηφία που επιδιώκει την Αριστεία

και διώκεται για αυτό). Το πρόβλημα, κατά τη ταπεινή μου γνώμη, αρχίζει από τον εσφαλμένο και σαφώς επικίνδυνο «**κλοιό ασφάλειας**» (comfort zone αγγλιστί) που δημιουργεί η ελληνική οικογένεια στα παιδιά της με την θαλπωρή και υπερπροστασία από τυχόν ρίσκο. Και χωρίς ρίσκο, πως μπορεί κάποιος να δημιουργήσει; Όταν ένας νέος ζει στην απόλυτη ασφάλεια της «μαμάς και του μπαμπά», εκεί δηλαδή που δεν υπάρχει κανένα ρίσκο και κίνδυνος, πως είναι δυνατόν να μεγαλουργήσει και να ανοίξει τα δικά του φτερά; Απλά δεν είναι δυνατόν!

Έτσι λοιπόν, σιγά-σιγά οι νέοι σταματάνε την προσπάθεια για κάτι ανώτερο και καλύτερο γιατί φοβούνται να πάρουν ρίσκο, ή καλύτερα, φοβούνται να αποτύχουν και επιλέγουν τα «εύκολα μονοπάτια» που δεν χρειάζονται μεγάλη προσπάθεια και δουλειά. Έτσι, πιο λίγοι φοιτητές κάθε χρόνο τολμάνε να φύγουν στο εξωτερικό, πιο λίγοι προσπαθούν να πάρουν υποτροφίες αριστείας και ακόμα πιο λίγοι διαπρέπουν στη χώρα μας (σε αντίθεση με αυτούς τους λίγους Έλληνες που τόλμησαν και έφυγαν στο εξωτερικό).

Στην ουσία οι πολλοί νέοι, δυστυχώς, «βολεύονται» πίσω από τη ζεστή μακαρονάδα και τα κεφτεδάκια της μαμάς, το χαρτζιλίκι του μπαμπά και την υπόσχεση «μην ανησυχείς παιδί μου, αρκεί να μπεις στο πανεπιστήμιο και έχει ο Θεός... αρκεί να βρείς μια δουλίτσα κι έχει ο Θεός».

Προφανώς, εφόσον ισχύουν τα παραπάνω, είναι δεδομένο ότι **όταν τα πράγματα δεν πάνε καλά** (δηλαδή, όταν αποτύχουν τα σχέδια μας που συνήθως περιλαμβάνουν συνδυασμό χαλαρότητας και ήσσονος προσπάθειας ΔΕΝ πετύχουν) οι πρώτοι που αρχίζουμε να κατηγορούμε είναι οι «Άλλοι», γιατί φυσικά εμείς (όπως μας έμαθαν οι γονείς μας) δεν φταίμε σε τίποτα! Ποιοι είναι όμως οι άλλοι; Και δεν υπάρχει πιο εύκολο για τον νεοέλληνα από τις δικαιολογίες για την αποτυχία του ή την «ατυχία» του που εκφράζονται από το «άτιμη κοινωνία»...

Αρχίζει λοιπόν ο εξοστρακισμός: φταίνε οι δάσκαλοι μας γιατί δεν μας έδωσαν τις σωστές γνώσεις να πετύχουμε, φταίει το σύστημα γιατί δεν με επέλεξε, φταίει η Μέρκελ που καταρρέει η οικονομία μας, φταίει η προηγούμενη κυβέρνηση, φταίει το ΔΝΤ, φταίνε οι Γερμανοί, φταίνε οι Τούρκοι, φταίει η Αμερική, ακόμα και ο Θεός μπορεί να φταίει που «δεν έχει»! Και εκεί ακριβώς είναι το πρόβλημα μας: η Θυματοποίηση!

Γιατί δεν έχουμε μάθει από μικρά παιδιά να παίρνουμε τη τύχη στα χέρια μας αλλά να περιμένουμε να μας την καθορίσουν οι γονείς μας οι ή οι κομματικές σχέσεις που τυχόν έχουμε ή περιμένουμε να αποκτήσουμε! Ακόμα και οι κυβερνητικοί εκπρόσωποι (όλων των παρατάξεων ανεξαρτήτως...) όταν βγαίνουν να δικαιολογηθούν για απραγία ή ανικανότητα μετά από κάποιους λάθος χειρισμούς σε εθνικά θέματα ή κάποια μεγάλη φωτιά, πλημμύρα ή φυσική καταστροφή, το πρώτο που λένε (με μαθηματική ακρίβεια) είναι «Με τη Φύση & το Θεό δεν μπορεί

να τα βάλει κανείς! Ήταν θέλημα Θεού! Δεν μπορούσαμε να το προβλέψουμε και να κάνουμε κάτι...».

Αυτά που περιγράφω είναι εικόνες ενός Μετρίου λαού και αντίστοιχα μετρίων κυβερνήσεων που τον αντιπροσωπεύουν (αφορά όλες τις αποχρώσεις δυστυχώς). Υπάρχει όμως χειρότερη ασθένεια για έναν άνθρωπο η για έναν λαό από την Μετριότητα; Μπορεί ένας λαός που διακρίνεται από εφησυχασμό, αποποίηση ευθυνών, ζήλεια, μιζέρια, ξερολισμό, αδράνεια, απάθεια και βόλεμα (στο δημόσιο η γενικότερα σαν στάση ζωής), τελικά, να γίνει ένας Άριστος λαός;

Η απάντηση είναι όχι, και ο βασικός λόγος είναι ότι όταν ένας λαός περιμένει να «σωθεί» από άλλους (Αμερική, Γερμανία, Γαλλία, ΔΝΤ, ΟΗΕ, Ρωσία, κλπ.) γιατί πιστεύει ότι ΟΛΑ του τα προβλήματα και οι αποτυχίες οφείλονται σε άλλους, τότε είναι ΑΔΥΝΑΤΟΝ να προσπαθήσει να κάνει κάτι ο ίδιος για να ΑΛΛΑΞΕΙ τη κατάσταση, γιατί ακριβώς πιστεύει ότι τα προβλήματα του έχουν δημιουργηθεί «από έξω» και όχι από μέσα (τον ίδιο)!

Και τελειώνω με το εξής σενάριο-ερωτηματικό: κυριαρχεί η εντύπωση στους περισσότερους πολίτες της χώρας μας ότι μόλις γίνει κούρεμα ή αναδιάρθρωση του χρέους, αυτόματα θα μπούμε σε μια τροχιά ανάπτυξης και όλα θα ξανά-γίνουν όπως παλιά (2004-2007). Παρόλα αυτά, κανείς δεν κάνει κάτι για να αλλάξει αυτό που περιγράφω παραπάνω σαν επιδημία της μετριότητας (θα μπορούσαμε να την ονομάσουμε και επιδημία της Eurovision, το ίδιο είναι, και τα δυο παθητικής φύσης).

Μάλλον θέλει πολλή δουλειά από όλους μας για να αλλάξει αυτή η μετάλλαξη του ελληνικού DNA που πολύ αποτελεσματικά γαλούχησαν όλες οι κυβερνήσεις αναξιοκρατίας και μετριότητας μέχρι σήμερα. Και το έργο αυτής της μετάλλαξης πρέπει να γίνει από συνδυασμό πολιτών, ακαδημαϊκών (που έχουν σχέση με την αγορά εργασίας και όχι μόνο με την απλή καθέδρα διδασκαλία), πολιτικών (που έχουν πραγματική προηγούμενη εμπειρία στην αγορά και όχι αυτών που η πρώτη τους θέση ήταν ως υφυπουργοί) και ηγετών (ατόμων που πραγματικά ενδιαφέρονται για να προσφέρουν σε αυτή τη χώρα και όχι μόνο στον εαυτό τους και στους χορηγούς τους).

“Μόνο αυτός που ρισκάρει να πάει πολύ μακριά μπορεί να ανακαλύψει πόσο μακριά μπορεί να πάει κανείς” (Thomas S. Eliot)

Για να μπορέσουμε να το κάνουμε αυτό πραγματικότητα (ένα «Έθνος Αρίστων») θα πρέπει να ξεπεράσουμε τη μαζική αδράνεια που χαρακτηρίζει την ελληνική κοινωνία τα τελευταία 30 χρόνια και προϋποθέτει δέσμευση από μέρους μας και αστείρευτη προσπάθεια να υψώσουμε τις προσδοκίες μας και να αποζητούμε από τους εαυτούς μας και από τους άλλους την αριστεία. Είμαι σίγουρος ότι η έννοια «Έθνος Αρίστων» θα τρομάξει κάποιους και θα σκεφτούν ότι μιλάω για εθνικισμό

ή για διαχωρισμό ανθρώπων...κάθε άλλο όμως, περί υγιούς ανταγωνισμού μιλάω, και απλά καιρός είναι η Ελλάδα μας να δείξει ότι τα νέα παιδιά της πράγματι έχουν σχέση με τους προγόνους τους...

Γιάννης Α. Πολλάλης Καθηγητής Στρατηγικής, Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Η αριστεία σίγουρα δεν αφορά μόνο τους μαθητές, αφορά και εμάς, όλους τους ανθρώπους μιας κοινωνίας. Είναι το κίνητρο που λείπει από τους περισσότερους και ίσως η τελευταία ελπίδα για να προσπαθούμε συνέχεια να γινόμαστε καλύτεροι από μια προηγούμενη χρονική περίοδο. Είναι βέβαια, η δύσκολη επιλογή γιατί έχει να κάνει με την αξιολόγηση του εαυτού μας, με τη πίστη στις δυνάμεις μας και την αυτοπεποίθηση μας παρόλες τις δυσκολίες, και φυσικά εμπεριέχει μακροχρόνιο σχεδιασμό για καλύτερα αποτελέσματα, είτε μιλάμε για την παιδεία στη χώρα μας, είτε για την υγεία, είτε για την κοινωνική ασφάλιση...

Όπως πολεμάνε οι μέτριοι να γίνουμε όλοι «ίσοι προς τα κάτω», έτσι και εμείς πρέπει να πολεμήσουμε να γίνουμε «διαφορετικοί προς τα πάνω» και κυρίως προς την επίτευξη της αριστείας σε ότι κάνουμε, από την ανάπτυξη καινοτομιών και νέων τεχνολογιών, τη τυποποίηση και ποιότητα των αγροτικών προϊόντων μας μέχρι την ανάπτυξη και εξαγωγή εκπαιδευτικών υπηρεσιών και προσέλκυση διεθνών φοιτητών-πελατών. Και επειδή, δυστυχώς, η λέξη «αριστεία» μπορεί να έχει αποκτήσει ένα κάπως αρνητικό νόημα και να συγχέεται με τις λέξεις «ανισότητα», «αριστοκρατία», «πλουτοκρατία» και «ελιτισμός», μπορούμε πολύ εύκολα να την αντικαταστήσουμε με λέξεις πιο εύπεπτες όπως, η ηγεσία, το

ταλέντο, η συνεχής & σκληρή προσπάθεια, η φιλομάθεια, η συνεχής εκπαίδευση & γνώση, η υπέρβαση, το εξαιρετικό αποτέλεσμα κλπ.

“There are risks and costs to action. But they are far less than the long-range risks of comfortable inaction” (John F. Kennedy)

Καθηγητής Γιάννης Α. Πολλάλης

<https://www.unipi.gr/unipi/el/yannis.html>

y.pollalis@gmail.com

(Μέρη του παρόντος άρθρου είναι αναδημοσιευμένα από προηγούμενη έκδοση του άρθρου του συγγραφέα στην Οικονομική Εφημερίδα Η ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ)